

УДК 339.923:061.1

**РИНКИ ПРАЦІ КРАЇН ЄС НА ШЛЯХУ ВСЕОСЯЖНОГО
ЗРОСТАННЯ****Дзяд О.В., к.е.н.***E-mail: odzyad@ua.fm***Шило А.Е.***E-mail: artur_shilo_91@mail.ru**Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

У статті розглянута прийнята Європейським Союзом у 2010 році стратегія Європа-2020, спрямована на поліпшення загальної економіко-соціальної ситуації в країнах-членах. Основна увага приділена концепції «всеосяжного зростання», яка є однією з трьох основних складових даної стратегії. Результати аналізу ринків праці країн ЄС вказують, що жодна країна не досягла всіх встановлених орієнтирів. До окремих орієнтирів наближуються країни Північної Європи та Німеччина, деякі країни Центральної Європи. Встановлено причини відставання країн від запланованих показників та можливості досягнення орієнтирів у перспективі до 2020 р. за рахунок збільшення інвестицій в якісну освіту; перенаправлення інвестиційних потоків у сферу послуг, науки та досліджень, соціальних розробок; удосконалення міграційної політики; пом'якшення податкової політики, спрощення процедури грошових переказів з метою скорочення бідності. Сприятимуть просуванню до встановлених орієнтирів виконання країнами європейських програм, ініціатив на ринку праці, які носять системний, комплексний, програмно-цільовий характер. Визначено, що перспективи всеосяжного зростання ринків праці країн ЄС пов'язані з конвергенцією національних та європейської стратегії та механізмів розвитку, поширенням позитивного досвіду політики зайнятості країн-лідерів через використання відкритого методу координації, соціального діалогу та фінансових можливостей Європейського соціального фонду

Ключові слова: Європа-2020, всеохоплююче зростання, європейські орієнтири, ринок праці, зайнятість, освіта, бідність, ініціативи, програми

UDC 339.923:061.1

**LABOR MARKETS OF EU COUNTRIES ON THE WAY TOWARDS
INCLUSIVE GROWTH****Dzyad O.V., PhD in Economics***E-mail: odzyad@ua.fm***Shilo A.E.***E-mail: artur_shilo_91@mail.ru**Oles Honchar Dnipropetrovsk National University*

In this article Europe-2020 strategy, which was adopted by EU in 2010 and meant to improve the overall economic and social situation in member states, has been considered.

The main attention is paid to «inclusive growth» concept, which is one of three basic concepts of this strategy. Results of analyzing parameters of EU labor market show that today none of EU countries has achieved set criteria. North Europe countries, Germany and some Central Europe countries are coming close to particular indicators. Reasons for countries lagging behind set indicators have been determined and possibilities for achieving them in the run up to year 2020 have been defined by increasing investments in quality of education; rerouting of investment flows in spheres of services, social developments, science and research; improving of migration policy; mitigation of tax policy, simplification of remittance procedures in order to lower poverty rate. Implementation by countries of European programs and initiatives for labor market of systematic, complex and target-oriented nature will contribute to reaching set criteria. Prospects of EU labor market's inclusive growth are connected with convergence of national and European strategy and development mechanisms, expanding of leading countries positive employment policy experience through method of open coordination, social dialogue and financial possibilities of European Social Fund

Keywords: Europe-2020, inclusive growth, European criteria, labor market, employment, education, poverty, initiatives, programs

Актуальність проблеми. Стратегія Європа-2020, яку було прийнято у 2010 році, є дороговказом ЄС у сферах зайнятості, освіти, соціального забезпечення, екології, інновацій та розробок. Стратегією було встановлено конкретні орієнтири, які країни ЄС повинні досягти до 2020 року. Вона передбачає наявність трьох основних ініціатив: «розумного», «всеосяжного» та «стійкого» зростання. На підвищення ефективності освіти та політики зайнятості спрямована саме концепція всеосяжного зростання, причому зміни передбачають структурну перебудову ринку праці, розширення можливостей працевлаштування для його учасників. Окрім вищезазначених заходів передбачаються програми щодо зменшення кількості людей на межі бідності та збільшення частки людей з вищим рівнем освіти серед дорослого населення. Досліджувані питання є актуальними з огляду на скорочення попиту на робочу силу після глобальної кризи 2008 року, старіння населення, зростання чисельності громадян за межами бідності та проблеми у сфері освіти. У результаті їх вирішення очікується значне покращення умов ринку праці ЄС та досягнення рівня освіти, який забезпечить робочу силу відповідними професійним вимогам навичками та знаннями. ЄС розраховує, що наслідками політики всеосяжного зростання також будуть сприяти: підвищенню рівня економічного розвитку країн ЄС, збільшенню притоку

іноземних інвестицій, розвитку сфери послуг, активізації наукових досліджень, розробок та інновацій у різних сферах діяльності, підвищенню рівня життя громадян.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженню національних ринків праці країн ЄС присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: К. Амстронг, М. Барінова, Д. Вінкот, Х. Дент, Г. Еспінг-Андерсен, П. Регнард, А. Сапір, Я. Столярчук, С. Сіденко, Дж Хопкін та інші. Проблемам ринку праці та якості освіти присвячено дослідження Ф. Рота, А. Тума [1]. У публікаціях Євростату, національних статистичних агентств надається статистична інформація про стан ринків праці країн ЄС [2-5]. Залишається недослідженим питання про ступінь та можливості виконання задекларованих завдань всеосяжного зростання країнами-членами ЄС.

Мета роботи: дати оцінку відповідності країн-членів ЄС індикаторам всеосяжного зростання стратегії Європа-2020 та визначити можливості їх досягнення. Для досягнення поставленої мети були використані методи компаративного аналізу, синтезу, логічного, системного та комплексного підходів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Концепція всеосяжного зростання стратегії Європа-2020 передбачає:

- підвищення рівня зайнятості, збільшення кількості робочих місць, особливо для жінок та людей похилого віку;
- вдосконалення ринку праці та систем соціального забезпечення;
- покращення навичок працівників для підвищення ступеня їх готовності до змін на ринку праці [6].

Тобто, «всеосяжне» зростання має на меті модернізацію сучасного ринку праці, підвищення рівня зайнятості та мобільності робочої сили.

Потрібно брати до уваги орієнтири, встановлені під час затвердження стратегії та які мають бути досягнуті до 2020 року, серед яких:

- середній рівень зайнятості в ЄС повинен досягти рівня у 75 % за рахунок більш активного залучення на ринок праці жінок, людей похилого віку, низько кваліфікованих працівників та легальних мігрантів;
- кількість учнів, які лишають навчання, не повинна перевищувати 10 % від їх загальної кількості;
- кількість людей з вищою освітою віком 30-34 роки має бути на рівні не менше 40%;

– скорочення числа людей, що знаходяться в небезпеці опинитися за межею бідності, щонайменше на 20 млн. осіб [2].

Термін «європейський ринок праці» застосовується для опису профілю робочої сили та системи регулювання ринку праці. За останні роки профіль суттєво змінився, про що свідчать показники чисельності робочої сили, зайнятості, безробіття, рівня освіченості серед молоді та інших. Станом на 2012р. загальна кількість працездатного населення ЄС складала близько 240 млн. чол. Показник рівня зайнятості серед людей віком 20-64 років за період 2008-2012 рр. наведений у табл. 1.

Таблиця 1. Рівень зайнятості серед людей віком 20-64 років за період 2008-2013 рр., % [3; 4]

Країни	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ЄС-28	70,3	68,9	68,5	68,6	68,5	68,3
Бельгія	68,0	67,1	67,6	67,3	67,2	67,2
Болгарія	70,7	68,8	65,4	62,9	63,0	63,5
Чехія	72,4	70,9	70,4	70,9	71,5	72,5
Данія	79,7	77,5	75,8	75,7	75,4	75,6
Німеччина	74,0	74,2	74,9	76,3	76,7	77,1
Естонія	77,0	69,9	66,7	70,4	72,1	73,3
Ірландія	72,3	67,1	64,6	63,8	63,7	65,5
Греція	66,5	65,8	64,0	59,9	55,3	53,2
Іспанія	68,3	63,7	62,5	61,6	59,3	58,2
Франція	70,4	69,4	69,2	69,2	69,3	69,5
Італія	63,0	61,7	61,1	61,2	61,0	59,8
Хорватія	62,9	61,7	58,7	57,0	55,4	53,9
Кіпр	76,5	75,3	75,0	73,4	70,2	67,1
Латвія	75,8	67,1	65,0	66,3	68,2	69,7
Литва	72,0	67,2	64,4	67,0	68,7	69,9
Люксембург	68,8	70,4	70,7	70,1	71,4	71,1
Угорщина	61,9	60,5	60,4	60,7	62,1	63,2
Мальта	59,1	58,8	60,1	61,5	63,1	64,9
Нідерланди	78,9	78,8	76,8	77,0	77,2	76,5
Австрія	75,1	74,7	74,9	75,2	75,6	75,5
Польща	65,0	64,9	64,6	64,8	64,7	64,9
Португалія	73,1	71,2	70,5	69,1	66,5	65,6
Румунія	64,4	63,5	63,3	62,8	63,8	63,9
Словенія	73,0	71,9	70,3	68,4	68,3	67,2
Словацьчина	68,8	66,4	64,6	65,1	65,1	65,0
Фінляндія	75,8	73,5	73,0	73,8	74,0	73,3
Швеція	80,4	78,3	78,1	79,4	79,4	79,8
Великобританія	75,2	73,9	73,6	73,6	74,2	74,9

Як свідчать дані табл. 1, найвищий середньоєвропейський рівень зайнятості ЄС склав 70,3 % у 2008 р. Рівень зайнятості у Німеччині, Данії, Швеції та Нідерландах у 2012 р. перевищував встановлений

орієнтир у 75 %, країни зберігали лідерство за рівнем зайнятості у 2013 р. Найнижчий рівень зайнятості у Румунії, Греції, Болгарії та Польщі.

Наслідки глобальної фінансової кризи 2008 р. відчувають всі без виключення країни ЄС. Основним фактором, який спричинив скорочення зайнятості у таких країнах як, наприклад, Греція, Іспанія, Кіпр, Португалія та Ірландія, є те, що ці країни найбільш гостро відчувають наслідки боргової кризи, починаючи з 2008 р. у них постійно зростає безробіття.

Іншою причиною скорочення зайнятості є старіння нації – демографічні причини. У країнах ЄС спостерігається досить низький рівень народжуваності, що означає «старіння» робочої сили, значне підвищення її середнього віку. Працівники похилого віку швидше лишають роботу, виходять на пенсію, стають непрацездатними внаслідок проблем зі здоров'ям. За оцінками до 2020 року очікується зростання кількості людей віком за 65 років на 14 млн. чол. та скорочення людей віком від 20 до 64 років в середньому на 3,5 млн. чол.

У таких країнах як Латвія та Литва скорочення зайнятості спричинено тенденціями загальноекономічного спаду та дефіциту бюджету, суттєвого скорочення заробітної плати. До того ж з цих країн емігрує багато громадян працездатного віку. За тими ж причинами падає рівень зайнятості у Болгарії [5].

Для кращого розуміння ситуації стосовно виконання стратегії Європа-2020 потрібно також проаналізувати інші показники, для яких було встановлено орієнтири (табл. 2).

Таблиця 2. Встановлені концепцією всеосяжного зростання орієнтири серед країн ЄС-28 у період 2009-2013 рр. [2]

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	Мета
Учні, які лишають навчання (%)	14,2	13,9	13,4	12,7	11,9	Менше 10
Люди з вищою освітою у віці 30-34 роки (%)	32,1	33,4	34,5	35,7	36,8	40
Населення на межі бідності (млн чол.)	–	118,08	121,54	124,23	–	Скоротити на 20 млн

Дані табл. 2 вказують, що середньоєвропейські показники не відповідають встановленим орієнтирам. Якщо частка людей з вищою освітою поступово зростає (до 36,8 % у 2013 р.), а частка учнів, які залишають навчання скорочується (до 11,9 % у 2013 р.), то чисельність населення за межами бідності поступово зростає. Дані між країнами суттєво

різняться. Такі країни як Румунія, Словаччина та Чехія зовсім не відповідають цьому критерію, частка людей з вищою освітою становила 20 %, аналогічна ситуація у Португалії та Італії. Австрії та Угорщині необхідно збільшити частку молоді з вищою освітою у віці 30-34 роки на 15 %. Майже досягли встановленого орієнтиру в 40% – Данія, Ірландія, Фінляндія, Люксембург, Кіпр, Швеція, Франція, Бельгія, Великобританія, Нідерланди. Європейський лідер, Німеччина, не відповідає заданому орієнтиру і частка людей з вищою освітою становила 28 % у 2013 р.

Одна з проблем ринку праці пов'язана із використанням кількісних показників, що не дозволяє, наприклад, оцінити якість освіти випускників та працівників. Запропонований Д. Гросом та Ф. Ротом комплексний індекс освіти враховує кількісні та якісні (на основі «Міжнародної програми з оцінки освітніх досягнень учнів», PISA) освітні характеристики робочої сили. За цим індексом найбільш якісна освіта надається в Ірландії, Фінляндії та Бельгії, продовжують список Франція, Данія, Великобританія, Польща та Німеччина, причому, ці країни найбільше витрачають на R&D.

Важливим для ринку праці є показник частки молодих людей віком 18-24 роки, які лишають навчання, оскільки шанси знайти роботу скорочуються при зростанні кількості залишити навчання. Деякі країни вже скоротили до 10% частку тих, хто припинив навчатися, серед них: Польща, Словенія, Чехія, Словаччина та Литва. До орієнтиру вже наблизилися Люксембург, Фінляндія та Австрія, близькі до досягнення – Швеція, Нідерланди, Ірландія, Данія, Угорщина, Франція, Німеччина та Бельгія. Але ситуація протилежна у Середземноморських країнах (Італія, Іспанія, Португалія, Мальта). Наприклад, на Мальті майже 35 % студентів залишають навчальні заклади з незакінченою вищою освітою. В Іспанії та Португалії припиняють навчання 30 % усіх учнів, в Італії – 20 %.

Щодо питання бідності, то загальна кількість людей на межі бідності складає близько 120 млн. громадян ЄС. Для оцінки слід брати до уваги мобільність робочої сили, оскільки бідність дуже сильно впливає на людину як на потенціального працівника-мігранта: з одного боку, вона може підштовхнути його до рішучих дій стосовно пошуку роботи, а з іншого – позбавити будь-якої мотивації, і ця людина не буде брати активну участь на ринку праці [6]. Рівень бідності залежить від того, яким чином організоване суспільство та як у ньому розподіляються ресурси та блага (фінансові, охорона здоров'я, доступ до якісних послуг тощо). Авторами встановлено, що кількість людей за межею бідності сильно різниться між окремими

країнами ЄС. Основними причинами бідності є: безробіття, низька заробітна плата, низький рівень освіти, великий розмір сім'ї, належність до малочисельних етнічних груп, низька ефективність соціальної політики та фінансово-економічні проблеми (як наслідки кризи 2008 року). Більшість причин опосередковано впливає на інші показники всеосяжного зростання.

Як вказує попередній досвід ЄС, для досягнення цільових орієнтирів всеосяжного зростання потрібно досить багато часу та зусиль. Щоб прискорити даний процес, ЄС впроваджує спеціальні програми та ініціативи, які спрямовані на досягнення окремих цілей. Способом протидії високому рівню безробіття стало впровадження Європейською Комісією у 2012 р. заходів «Employment package», які передбачають:

- зниження податкового навантаження;
- використання потенціалу ключових секторів, таких як зелена економіка або сфера охорони здоров'я;
- допомогу працівникам при зміні робочого місця, а також при його поверненні на ринок праці;
- мобілізацію усіх ресурсів для проведення необхідних реформ;
- сприяння вільному руху працівників;
- підвищення ефективності моніторингу проблем зайнятості таким чином, щоб вони не відставали від економічних проблем [7].

Ще однією ініціативою є «Agenda for new skills and jobs», яка спрямована на:

- зростання гнучкості та безпеки ринку праці (так звана політика flexicurity);
- надання можливостей набуття навичок відповідно до вимог ринку праці;
- покращення якості та умов робочих місць;
- покращення умов праці для створення нових робочих місць [8].

Також у рамках концепції «всеосяжного» зростання діє програма «New Skills for New Jobs», яка спрямована на:

- краще прогнозування майбутніх вимог до робітників на ринку праці;
- підвищення відповідності навичок та знань робітників вимогам на ринку праці;
- більш тісне поєднання навчання та праці [9].

Усі ці заходи спрямовані на створення нових робочих місць, збалансування ринку праці та удосконалення політики зайнятості. Європейська стратегія зайнятості забезпечує основу для країн ЄС для обміну інформацією, обговорення і координації їх політики в галузі зайнятості.

На скорочення високого рівня безробіття серед молодих людей у віці до 25 років спрямований «Youth Employment Package». Пакет заходів містить рекомендації країнам-членам ЄС щодо надання гарантій працевлаштування або продовження навчання [10]. Європейська комісія пропонує використовувати можливості соціального діалогу, Європейського соціального фонду за для полегшення інтеграції молоді на ринку праці та вдосконалення існуючих схем гарантій зайнятості.

У сфері освіти ЄС заохочує європейців до навчання протягом усього життя (lifelong learning), що може значно покращити їх знання та професійні навички і розкрити їх трудовий потенціал. Для цього впроваджена програма Education and training 2020 (ET 2020), яка наслідує Education and Training 2010, основні завдання якої наступні [11]:

- забезпечення реальної можливості ефективного навчання протягом життя;
- покращення якості та ефективності навчання;
- забезпечення рівності, соціальної згуртованості та активної громадянської позиції;
- розвиток творчості та інновацій, в тому числі підприємницької діяльності, на всіх рівнях освіти та професійної підготовки.

З урахуванням віку та освітнього рівня підготовки розроблені та успішно реалізуються в ЄС програми: Comenius (для отримання додаткової освіти у шкільному віці); Erasmus (для вищої освіти); Leonardo da Vinci (для навчання під час відпусток та подорожей); Grundtvig (для отримання додаткових знань протягом життя після отримання освіти) [11]. Вони додають мотивації громадянам ЄС та заохочують до отримання вищої освіти.

Для покращення якості освіти та зменшення кількості учнів, що лишають навчання, впроваджується програма «Youth on the move», яка передбачає:

- розробку сучасних систем навчання, що забезпечать учнів та студентів усіма необхідними для виходу на ринок праці навичками;
- підвищення привабливості навчання для отримання вищої освіти;
- підтримку високого ступеня мобільності для людей, що навчаються;
- допомогу молодим людям у пошуках роботи [12].

У вирішенні проблеми безробіття основну роль відіграє «European platform against poverty», яка створена для:

- підвищення ефективності використання соціальних фондів;

- більш тісної співпраці з суспільством для ефективнішої реалізації нових соціальних програм;
- боротьби з бідністю [13].

Таким чином, проблеми ринку праці вирішуються комплексно, із поєднанням європейських та національних стратегій та механізмів. Досягненню цілей всеохоплюючого зростання на ринку праці сприяє програмно-цільовий метод побудови європейських ініціатив та програм, коли для вирішення кожної конкретної проблеми існує окрема програма. На нашу думку, можливості досягнення орієнтирів будуть пов'язані із:

- зростанням обсягів інвестицій у розвиток якісної освіти, що буде сприяти як збільшенню висококваліфікованого персоналу, так і робочих місць для цих робітників, збалансуванню ринку праці;
- переведенням інвестиційних потоків із виробничої сфери до сфери послуг та соціальних розробок, науки та досліджень;
- вдосконаленням міграційної політики, оскільки мігранти – учасники ринку праці. Положення передбачає впровадження єдиної європейської політики, яка б полегшувала інтеграцію мігрантів до ринку праці, давала б можливість користуватися соціальними послугами, забезпечувала доступ до якісної освіти;
- пом'якшенням податкової політики, спрощення процедур грошових міжнародних переказів (для покращення ситуації з бідністю).

Висновки. Результати проведеного аналізу вказують, що встановлені концепцією всеосяжного зростання орієнтири не було досягнуто ні однією з країн ЄС, причому, найбільш «проблемними» можна вважати країни Середземномор'я та Центральної Європи. Переважна більшість країн стикається із труднощами соціального, фінансового, демографічного та економічного характеру, що не дозволяє їм рухатися шляхом всеосяжного зростання. Запропоновані європейські програми та ініціативи носять комплексний, програмно-цільовий характер, розраховані на синергетичний ефект та могли б бути ефективними при умові поширення позитивного досвіду «кращих» країн через відкритий метод координації, механізми соціального діалогу та Європейського соціального фонду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Roth F. The Key Role of Education in the Europe 2020 Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ceps.eu/ceps/dld/3827/pdf

2. Inclusive growth – a high-employment economy delivering economic, social and territorial cohesion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/inclusive-growth/index_en.htm
3. The EU in the world 2013, A statistical portrait [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-30-12-861/EN/KS-30-12-861-EN.PDF
4. Smarter, greener, more inclusive? – Indicators to support the Europe 2020 strategy – 2013 edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europeanfundingnetwork.eu/news/smarter-greener-more-inclusive-indicators-to-support-the-europe-2020-strategy-2013-edition>
5. Latvian Labour Market 2010-2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lm.gov.lv/upload/darbs_eng/labour_market_10_11.pdf
6. The Europe 2020 Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.civitas.org.uk/CCfacts/FSECON/EC12.htm>
7. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions towards a job-rich recovery [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?jsessionid=QDRKTTFKCHzk1g0JR6Fpv9w_ZCvXY0fl245gNTHGGs1pnGgxGypv1!-490668795?uri=CELEX:52012DC0173
8. Agenda for new skills and jobs – guide [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eubusiness.com/topics/employment/skills-jobs-com>
9. New Skills for New Jobs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/125en.pdf
10. Youth employment [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1036>
11. Education and Training 2020 (ET 2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0016_en.htm
12. Youth on the move, a Europe 2020 initiative [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/youthonthemove/>
13. European platform against poverty and social exclusion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961>